

**Németh László - Égető Eszter
(Hangoskönyv)**

Németh László így nyilatkozik könyvéről:

Regényem ötven esztendő magyar történetét mondja el, egy asszony életén keresztül. Égető Eszter a század elején, a koalíció éveiben mint elemista kislány bukkan fel előttünk, s 1948-ban mint családjafosztott nagymamától búcsúzunk el tőle.

A regény három részre oszlik: a világháború végéig terjedő részben az ügyvéd-apa; a restauráció éveiben a patikus férj; a népi mozgalom, a második világháború, a „négy párt” idején a politikusnak készülő fiú az, akit Eszter szőlőként indázó lelkével befut.

Eszter legszembetűnőbb tulajdonsága, hogy a körülötte támadt életfolton valami édenkertfélét próbál teremteni. Akárhova vetődik, elhagyott faluba, csillogó megyei városba, a maga elmaradt szülőhelyére, rokonok vagy véletlen köré vetődött emberek közé, ő mint a pók, rögtön veti a belátás, a segítség, a szorgalom szálait, hogy az élet törvényeit követő, szép kis közösséget alakítson belőlük. A regény kilenc fejezet, kilenc ilyen megghiúsult kísérlet; a férfiak belátástalan, tetszetős eszmékbe öltöző, vakon rohanó akarata újra és újra lesodorja hálóját. A kísérletek egyetlen eredménye: Eszter lelkének beérése... Amikor elhagyjuk, érzi már, hogy az életet nem lehet foltokban átvarázsolni, az egész társadalmat kell újraszőni.

A regény belátás és férfihóbort küzdelmében adja társadalombírálatát. Eszter nem azért bukott el újra és újra, mert a sors hitvány emberekkel vette körül. Sőt, mindenikükben van valami kiválóság: az apa a tanyaiakért dolgozik, a város szépítéséről álmodik; a férj valóban a technika megszállottja; a fiú a kor jobb szellemei felé tapogatózik. Ők s a regény hozzájuk hasonló szereplői sivár világukban tartanak fenn valami mozgást, s van egy viszonylagos „magyar” érdemük, örülségükkel csak maguknak ártanak. Törekvéseik azonban első perctől bukásra vannak kárhoztatva, s ennek az oka – ezt fedezzük fel a hősnővel együtt – mélyebben van, mint a maguk természete.

Felolvassa: Bodor Tibor

Rip.:Ferike64

64 kbps,22050 Hz, Stereo

1050 Mb, 2354 perc

<http://www.rapidsharemedia.com/showthread.php?tid=44833>

vagy

<http://canadahun.com/forum/showthread.php?p=3090417>

*

Németh László
Égető Eszter

Tartalom

Árnyékok

Két férfi

Háborús tavasz

Lajosfalvi paradicsom

Asszonyok

Angyalharag

Tanyai internátus

Menekülők és maradók

Elefánttemető

Epilógus

Ismertető

A cselekmény a 20. századi magyar történelem első fél évszázadát fogja át, a címadó Égető Eszter szerény, szegényes élete ürügyén. A helyszín Csomorkány, egy poros, alföldi város, amelyben nem nehéz ráismerni Hódmezővásárhelyre.

Eszter a "növényi ember" Németh László által hitelesített típusa: szelíd, óvó meleget teremt övéi számára. Hiába fulladnak kudarcba önfeláldozó kísérletei, mindig van ereje újratekinteni. A boldogság mindig egy hajszálnyira volt tőle, ám ez a hajszál nem csupán az őt körülvevő férfiak esendő természete, nem a kis családban van a megoldás, az egész társadalmat kell egy családként újjáalapítani. Az író talán legolvasottabb könyve, a "csomorkányizmus", az önpusztító rögeszmeség hiteles és tanulságos rajza.

Forrás: Legeza Ilona könyvismertetői

<http://mek.oszk.hu/04300/04329/#>

*

Imre László

Az Égető Eszter újraértelmezéséhez

Egy 1946–47-ben harmincnégy-harmincöt éves vásárhelyi asszony, visszaemlékezése szerint, egy hétköznapi délelőtt (református létére) az üres katolikus templomba tért be imádkozni (ami nem számított ritkaságnak a II. világháború utáni években, amikor szinte minden család gyászolt, vagy szeretteiért aggódott, ő is szovjet hadifogságból várta vissza testvérét), s az egyik homályos sarokban Németh Lászlót ismerte fel, akivel szívélyes ismeretségben állt. Az író kicsit zavarba jött, majd együttérzéssel mondta: „Maga is?”

Az Égető Eszter értékelése mutat bizonyos kilengéseket, bár az esetek többségében a regényírói életmű csúcsának tekintett Gyász és Iszony mögé helyezik művészi tökéletesség dolgában. (Kulcsár Szabó Ernő a magyar regénytörténet egyik legszebb nőalakjának véli a főszereplőt,¹ ezt pedig aligha deklarálná túlírt, széteső műről szólva.) A regény értelmezésében viszont meglehetősen egynemű, szinte közmegegyezéssel alapjátékok meghatározó szerepet. Ezek nagymértékben igazodnak az író önkomentárjaihoz, sőt magának a regénynek a szövegéhez, a főszereplő többször visszatérő önsors-interpretálásához. Egy nő életéről van szó, akinek apjához, férjéhez, fiához, Méheshez, a csomorkányi „őrültekhez” kötődő módon édenteremtő erőfeszítéseit dúlja fel az emberi természetek méltatlansága, alkalmatlansága – és a történelem.

Általában ebből az alapsémából vezetik le azután az 1960-as, 1970-es és még későbbi évek műmagyarázatai azt, amiben (morálisan) több és más Eszter, mint az Iszony Kárász Nellije, megpróbálva a szocializmus átélésének és elfogadásának távoli analógiáját fedezni fel benne. „Ami Eszterben érték, Nelliben is ott szunnyadt, de önnön gyöngesége vagy a körülmények viharos szorítása okán nem juthat – vagy későn jut – benne érvényre. Eszter életköre tágabb, gazdagabb, mint Nellié, több színt, élményt, tanulságot szívhat magába. Ezért válhat közösségi lény: ő már nem tépi szét Akteonját, inkább próbálja megérteni. (...) Nelli világa zártabb, egyneműbb, belőle a büszkeség hajt ki, a lelkek szigetét magának építő görögös hajlam” – írja Grezsa Ferenc.²

Ez a magyarázat (megalapozottan egyébként) a megírás idejét, 1948 második felét véve alapul azt helyezi előtérbe, ahogy Németh László „miközben ablakot nyit a népi mozgalomra, s az író vásárhelyi pedagógiai műhelyére – megpróbál válaszolni a nagy kérdésre: milyen legyen a szocializmus embermodellje”.³ Vagy ahogyan Sándor Iván érvel: Eszter kapcsolódik a nagyszüleikhez, apjához, férjéhez, gyermekeihez, Méheshez, tehát iszony helyett valamiféle kötődésláncolat, elvegyülés a megoldás, azaz Eszter „rendbe jön önmagával. Ami nem jelenti azt, hogy nincs a többiek, a világ, a másik ember és öközött sok különbség, de van sok szál is már. Fontos, hogy ez a változó emberi kapcsolat, mint regényszervező elem, a figurahierarchiában is szerephez jut.”⁴

S valóban, sok igazság van abban, hogy Eszternél az önmegőrzés és kizárólagos öntörvényűség helyére a szolgálat és a béketeremtő együttműködés lép. Ezt – jó okkal és főleg jó szándékkal – a regény értelmezői az „individuálistól” a „közösségi” felé tett lépésnek minősítették, viszont ennek a módosulásnak a viszonyát különböző erkölcsi rendszerekhez, például a keresztyén norma- és értékviszonyokhoz való szoros kapcsolódását – megint csak érthető módon – nem nagyon vizsgálták. Ehelyett (nem hiteltelenül) a szocializmus elvont ideáljához való közeledés gyanánt körvonalazták, mintegy Németh Lászlónak nemzeti klasszikussá és kötelező olvasmánnyá válását segítve elő. Németh etikai rendszerének a keresztyén érték- és normavilághoz való kötődése mindig is szembetűnő volt, de maga az író is (a 30-as években is) szemérmesen tartózkodott közvetlenebb kapcsolat kinyilvánításától. Inkább a protestáns kultúrtörténetre vonatkozó írásai voltak árulkodóak, s már korán „Tolsztoj inasa” lesz annyiban is, hogy nem egyetlen vallásban, hanem a nagy világvallások alapelveiben sejtí meg az életalakítás és üdvösség lényegét. (Ezt ki lehet olvasni az Égető Eszter Gandhi-koncepciójából is.)

Erre Grezsa Ferenc is ráérez, amikor arra utal, hogy „Méhes Zoltán szerepére is azért van a regény második felében szükség, hogy Eszter alakját örültjei fölé emelje. Hogy igazolja: az emberi nagyság magasabb rendű minőség, mint az intellektus szikrázása, a tehetség csillogása.”⁵ Eszter példaéletének Méhes, illetve a különböző rendű és rangú világmegváltó, világreformáló ambíciók fölé emelése sokszorosan bizonyítottan látszik az ezredforduló olvasója számára mindannak alapján, ami 1948 óta történt. De azok az irodalmi, társadalmi stb. erőfeszítések, amelyek Németh László életművének jelentős részét tették ki, már a regényben is leértékelődnek a keresztyén emberi, erkölcsi értékek javára. Mostanra pedig végleg messze kerültünk a 30-as évek terveitől, utópiáitól, s bár ma is azon kor legrokonszenvesebb, legértékesebb erőfeszítéseiként tartjuk számon őket, mégiscsak némi ironikus távolságtartással tekinthetünk rájuk (mely az író 48-as attitűdjének is eleme) mint a múlt sikertelen vállalkozásaira.

Diadalmasan nyer igazolást ezzel szemben a tisztán emberi-erkölcsi érték, melynek keresztyén kötődését sem az író, sem értelmezői nem hangsúlyozták. Megkockáztatható: bármekkora tisztelettel és érdeklődéssel viseltetünk is az egykori pedagógiai kísérletek vagy a Bocskay-kerti szekta-farm iránt, az idő ezeknek közvetlen indítókaitól és folytathatóságától oly mértékben eltávolított, hogy jóval nagyobb nyomatékkal ismerjük fel Eszter áldozatosságának értelmét, és világosabban körvonalazhatjuk (tudván, hogy az író célja is ebbe az irányba tolódott el) ennek világnézeti és értékrendbeli hátterét.

Nem mintha különösebben nagy kockázatot jelentett volna erről beszélni a 80-as vagy akár a 70-es években, hanem mert el kellett telnie amaz évtizedeknek a népi írói utópiák és a szocialistának mondott államalakulat gyakorlata óta ahhoz, hogy egyértelművé váljék az, amit az írói ösztön már annak idején az Égető Eszter centrumába állított. Hogy az Irgalom a dogmák nélküli vallás életreceptjét sugalmazza, már a címéből is kiviláglik, s hogy mi köze van az egyetemes szolidaritásnak és irgalomtannak a keresztyén képzet- és értékviszonyokhoz, azt talán elsőként a haldokló apját ápoló Eszter asszociációja érteti meg: „De a test mindjobban megkövetelte az ápolást. Az izzadás pálló sóréteggel vont be az egész bőrfelületet, a lepedő elmocskosodott, a hátán felfekvések kezdődtek. Emelni, fordítani kellett őt akkor is, amikor a doktor nem volt ott. S ő a leggyöngédebb mozdulatokat találta ki, hogy a meg-megránduló testet tisztán tarthassa. Ahogy a karjába fogta, kis Eszti Pietr-képei jutottak eszébe. Nemhiába festették olyan szívesen a régi nagy festők. Ez a legszomorúbb s mégis a legszebb asszonyi érzés: az elpusztult nagyságot úgy, mint fiacskánkat egykor, a közönyös emberiség helyett, az ölünkben tartani.”⁶ Az áldozatvállaló kegyeletnek, szeretetnek keresztyén képzetkörbe ágyazásával tehát az Irgalom felé mutat előre az Égető Eszter, ennyiben módosítható Vekerdi László álláspontja, aki szerint a regény első része az Iszonyra emlékeztet, második része pedig a Bűnre, amennyiben az országos nagy gondok jelennek meg benne.⁷

Az már a műalkotás elemeinek dinamikus kapcsolatrendszerét működtető mechanizmus részletezésének kérdése lehetne, hogy az Égető Eszter mint legenda miként szervül a részletek valóságghű rajzának minúciózus képeihez, hogy az emberlét elemzése és megértése miképpen vezet el a belátás és a türelem írói és olvasói tudatosításához. A századfordulós vásárhelyi napilapok tanulmányozásától a sokszor goncsarovi türelmű aprólékosságig (Cs. Varga István mutatott rá, hogy az Égető Eszter keletkezésének idején Németh László még nem írt az Oblomovról, de már ismerte és tanította a vásárhelyi gimnáziumban⁸) minden azt szolgálja,

hogyan ne didaktikus keresztyén tantörténet váljék belőle, hanem a sok apró részlet együtt adja az olvasó számára a ráismerés és felismerés diadalát. Amint Béládi Miklós fejtegeti: „a külső világ tárgyi hűsége, vagyis az, ahogyan az emberi beszédmód, viselkedés, öltözet, mozgás részt kér az alakjellemzésből, és egybehangzik a belső karakter tartalmával, jellegével (...) az eszmék, a szociológiai, lélektani tipológia és a lélekállapotok elemzése, a regények e két rétege mindig összekapcsolódik a harmadikkal, a külsővel, az érzéki benyomásnak, emlékezetnek azokkal az apró, de fontos jeleivel, amelyek oldalról oldalra érzékenyen visszajelzik az író bámulatos valóságismeretét. Mozdulatok, gesztusok, arcjátékok, színek, hangok, banálisan jelentéktelen viselkedésminták jelentéshordozók (...) a lélekre, erkölcsre, szellemre utalnak.”⁹

Ez a tolsztoji precizitás abban tér el Stendhal vagy Flaubert elemzőmódszerétől, hogy a megértés-megbocsátás morálisan kikezddhetetlen szempontjától, bizonyosságától nyeri el értelmét és jelentését. A II. világháború legkülönbözőbb színterű és jellegű borzalmai után megnőtt mindenféle humánumnak a szerepe és jelentősége, hiszen a regényben szerepeltetett náci s a regényben csak Józsefék letartóztatásával sejtetett sztálinista barbárság (ez megint az ötven évvel a megírás utáni recepciónak a bizonyossága!) olyan módon járhatja le a különböző indíttatású kollektív eszméket ürügyül felhasználó diktatúrákat, hogy (különösen a ma felől) felértékeli a bűntől és kegyetlenségtől (a magánéleti kíméletlenségtől is) irtózó magatartást. Az egész édenalapítás kilátásossága nyer ily módon indoklást még akkor is, ha a regényben közvetlenül a belátás és az „örültség” harcáról van szó. Eszter és „örültjei” egyazon oldalra kerülnek ugyanis a politikai barbárság falanxával szemben. Eszter női fészekrakó igyekezete ugyan konkrétan Égető, Máté Józsi, József, Méhes hóbortjaival áll szemben, de az egész történet mégis végzetesen a történelem makromozgásainak van kiszolgáltatva, s a befejezésben minden a II. világháború s az azt megelőző események embertelenségének esik áldozatul.

A regény alapgondolatának érvényesítését szolgálja, hogy a mikrorealista részletezésre valamiféle poétikus általánosítás épül rá. Olasz Sándor megfogalmazásában a realista elbeszéléstől idegen princípiumként jelenik itt meg a mozarti dallam,¹⁰ s ez lesz az a többlet, amely magyarázkodó moralizálás nélkül teszi elfogadhatóvá a példaélet szuggesztióit. Amihez hozzájárul egy sajátos, resignált és könnyed, valóban mozarti derűvel, majdnem játékosággal adott kötődés az élet kis és nagy tényeihez. Egyetlen Németh László-regényben sincs ennyi türelem, humor, ennyi feloldó elnézés. Nem véletlen, hogy Olasz Sándor tanulmánya, mely leginkább képes az ezredfordulós olvasó befogadói pozíciójára tekintettel lenni, emeli ki ezt az öniróniát,¹¹ ami talán az író által oly boldognak érzett vásárhelyi évek harmóniájára vezethető vissza.

Ennek a lehiggadt (még nem az Irgalom összegző bölcsességét elérő) pozíciónak végső alapja: egy nagy nemzeti, közösségi vállalkozástól vesz itt búcsút Németh László, szomorkásan, de nem rossz lelkiismerettel. (A mai olvasathoz ez aztán igazán közel állhat, hiszen újabb félszázad csalódásai táplálhatják korunk szkepszisét.) Németh világosan látja, hogy a szinte Rousseau-ig visszavezethető értékigény és mozgalom (hol együtt, hol nem a népi írókkal), mely az ő esetében oly sokféle alakot öltött (folyóirat-alapítástól a tanyasi tanulók otthonáig), most jut el történelmi végpontjáig, amikor is nincs más egyéb hátra, csak az, hogy a bábjátékos elpakolja bábuait. Szerette őket, el is idegenedett tőlük, mint Méhes Józseftől és Németh László nem egy ún. tanítványától. Mindenesetre megkönnyebbüléssel veszi tudomásul, hogy

„tervhalmozása” az eddigi módon nem folytatódnak. Hiszen ez a Trianon sokkjából ocsúdó akkori új nemzedék lázas sietsége és tenni akarása volt, most – új és másfajta kataklizmák után és előtt – a „varázsló eltöri pálcáját”.

A mindössze negyvenhét éves író feladja egykori ambícióit, önmagát s a viszonyokat egyként hibáztatva. Ezért foszlik le a mű eszmeiségéről sok korhoz (a 30-as évekhez) kötött konkrétum, s mozdul el a keresztyén szolidaritás- és megbocsátáselv felé. Hogy ebből a közeledő szocializmushoz fűződő várakozást is kiolvastak, azon nem lehet csodálkozni, hiszen az elképzelt és tervbe vett osztály nélküli társadalom erkölcsi elvei (magántulajdon-ellenesség, az alul lévők felsegítésének szándéka, a közösség érdekében végzett hasznos munka követelménye, bizonyos puritán életelvek stb.) a keresztyénséggel rokon jegyeket is felmutattak. Németh László pedig sem ekkor, sem később nem adta semmi jelét annak, hogy korán kialakult kapitalizmusellenességét felülbírált volna. Az a dolog másik oldala, hogy a spekulációk és doktrínák nélküli jószág életelve (Eszter princípiuma) valamiféle idealista képzelgésnek, antikapitalista illúzióknak látszott a marxizmus–leninizmus felől nézve.

A regényben bemutatott félszázad, a XX. század első fele mostanra beláthatatlan messzeségbe tűnt, az életvitelnek és az értékválasztásnak az a finom igényessége azonban, amelyet Égető Eszter testít meg, ma aktuálisabb, mint valaha. Az egykori kisvárosi viszonylatok (szellemi, kulturális, emocionális kapcsolatok) régen áldozatul estek a sokféle durva változásnak, például az úgynevezett vidékfejlesztésnek, ezért, vagy sem, a legáltalánosabb erkölcsi értékek megszabta élet harmóniája végzetesen hiányzik világszerte.

A regény művészi formája is a múlté immár, de nem a meghaladás egyszerű képlete folytán. Művészet és értékorientáció azonban (a többször említett mozarti példa szerint) nem korszerűtlenné válik, hanem olyan kulturális kincsek közé emelkedik, melyekre a helyesen tájékozódó utókornak újra és újra igénye lesz, vagy kellene lennie, ha érdekeit helyesen ismerné fel.

1 KULCSÁR SZABÓ Ernő, A magyar irodalom története 1945-től 1991-ig. Irodalomtörténeti Füzetek, Bp., 1993, 81.

2 GREZSA Ferenc, Németh László vásárhelyi korszaka. Bp., 1979, 257.

3 Uo. 265.

4 SÁNDOR Iván, A Németh László pör. Magvető, Bp., 1986, 174.

5 GREZSA Ferenc, i. m. 263.

6 NÉMETH László, Égető Eszter. Németh László munkái – Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadók, Bp., 1971, 466.

7 VEKERDI László, Németh László. (Arcok és Vallomások.) Szépirodalmi, Bp., 1970, 258–259.

8 CS. VARGA István, Tanújelek (Írások Németh Lászlóról). Magvető, Bp., 1987, 277.

9 BÉLÁDI Miklós, Az élő Németh László. In Válaszutak. Szépirodalmi, Bp., 1983, 93.

10 OLASZ Sándor, Mai magyar regények. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 2003, 20.

11 Uo. 22.